

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο

Σταύρος Ζουμπουλίδης, Δικηγόρος LL.M, MSc

Παρά το γεγονός ότι το διαδίκτυο κατάφερε να εισάγει καινοτόμες πρακτικές σε σύντομο χρονικό διάστημα, καθιστώντας το ως το πιο εξελιγμένο μέσο μαζικής επικοινωνίας, η δομή, οι δυνατότητες και η δυναμική του αποτελούν γόνιμο έδαφος επί του οποίου δύνανται να «ανθήσουν» παραβατικές συμπεριφορές. Ειδικότερα, η έλλειψη της εξακρίβωσης των πληροφοριών που μεταδίδονται, οδηγούν τις πλείστες φορές σε ένα διαδικτυακό «καταφύγιο» ανακριβών, δυσφημιστικών, και υβριστικών σχολίων. Το διακριτικό γνώρισμα του έγκειται στη διαμεσολάβηση των παρόχων διαδικτυακών υπηρεσιών, οι οποίοι χαίρουν του ιδιότυπου θεσμού ασυλίας της Οδηγίας 2000/31/ΕΕ για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, ήτοι ενός συστήματος απαλλαγής τους από οποιαδήποτε ευθύνη σχετικά με παράνομες αναρτήσεις τρίτων-χρηστών των υπηρεσιών τους. Το παρόν άρθρο, θα εξετάσει υπό αυτό το πρίσμα το δικαίωμα στην προσωπικότητα στην ελληνική έννομη τάξη, την στάθμιση του με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης της γνώμης αλλά και ειδικότερες θεματικές αφορώσες τα δημόσια πρόσωπα, τη νομοθεσία περί τύπου και τα ιστολόγια (blogs). Τέλος, θα γίνει ειδική αναφορά στο ζήτημα της παραγραφής των σχετικών αξιώσεων και σε συνυφασμένους με το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο προβληματισμούς.

Το διαδίκτυο αποτελεί αδιαμφισβήτητα το νεότερο και πιο εξελιγμένο μέσο μαζικής επικοινωνίας. Χαρακτηρίζεται τόσο από το στοιχείο της μαζικότητας, δεδομένου ότι απευθύνεται σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων, όσο και από το στοιχείο της ενημέρωσης, καθιστώντας δυνατή την πρόσβαση σε τεράστιο όγκο πληροφορίας.^[1] Παρά το γεγονός ότι κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να εισάγει καινοτόμες πρακτικές, μετατρέποντας με την συνδρομή των παρόχων πρόσβασης τον κάθε χρήστη σε πομπό ή δέκτη διαδικτυακών μηνυμάτων, η δομή, οι δυνατότητες και η δυναμική του αποτελούν γόνιμο έδαφος επί του οποίου δύνανται να «ανθήσουν» παραβατικές συμπεριφορές, όπως η προσβολή της προσωπικότητας και της τιμής. Το εν δυνάμει αποτελεσματικό-

τερο «όπλο καταστροφής υπολήψεων»^[2] και επαγγελματικού και κοινωνικού status, παρουσιάζει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες που δικαιολογούν τις όποιες αποκλίσεις του από το γενικό καθεστώς του δικαίου της επικοινωνίας που σε μεγάλο βαθμό παραλληλίζεται με την εξερεύνηση των ορίων της ελευθερίας της έκφρασης.^[3] Η βασικότερη έγκειται στη διαμεσολάβηση των παρόχων διαδικτυακών υπηρεσιών, οι οποίοι χαίρουν του ιδιότυπου θεσμού ασυλίας της Οδηγίας 2000/31/ΕΕ για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο, ήτοι ενός συστήματος απαλλαγής τους από οποιαδήποτε ευθύνη (αστική, ποινική και διοικητική) σχετικά με παράνομες αναρτήσεις τρίτων-χρηστών των υπηρεσιών τους.^[4] Ανεξάρτητα πάντως από την ευθύνη των ενδιάμεσων αυτών παρόχων, οι οποίοι κατά τεκμήριο δεν απολαμβάνουν την

Αποτελεί το διαδίκτυο ένα «όπλο καταστροφής υπολήψεων»;

^[1] Καράκωστας Ιωάννης, *Δίκαιο και Ίντερνετ, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου*, Αθήνα, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, 2009 σελ.41.

^[2] Χαράλαμπάκης Αριστοτέλης, «ΜΜΕ και προσβολή της προσωπικότητας - Ποινικές διαστάσεις», *Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 2/ 2010*, Φεβρουάριος. Ενότητα Δ' Μελέτες- Γνωμοδοτήσεις Σελ.205.

^[3] βλ. οπ. Υποσημ.2

^[4] Η Οδηγία 2000/31 (εφεξής «ΟΔΗΛΕ»), όπως επίσης και το ΠΔ 131/2003 που την ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη, υιοθέτησαν τον όρο του «μεσάζοντα», ωστόσο κομψότερη κατά τον κ. Γιαννόπουλο μετάφραση είναι αυτή του «ενδιαμέσου» ή «διαμεσολαβητή». Βλ. Γιαννόπουλος Γιώργος, *Ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών στο Ίντερνετ*, Αθήνα, 2012, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.25

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

ανωνυμία του διαδικτύου, συντρέχει παράλληλα ακέραιη και η ευθύνη του εκάστοτε συντάκτη της παράνομης ανάρτησης - μέσω της αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων της ισχύουσας νομοθεσίας.^[5] Το παρόν άρθρο θα εξετάσει το δικαίωμα στην προσωπικότητα στην ελληνική έννομη τάξη, την στάθμισή του με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης της γνώμης και ειδικότερες θεματικές αφορώσες τα δημόσια πρόσωπα, τη νομοθεσία περί τύπου και τα ιστολόγια (blogs). Τέλος, θα γίνει ειδική αναφορά στο ζήτημα της παραγραφής των σχετικών αξιώσεων και σε συνυφασμένους με το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο προβληματισμούς.

1. Το δικαίωμα στην προσωπικότητα στην ελληνική έννομη τάξη

Ακόμα και πριν από την έλευση του Ίντερνετ, ο καθηγητής Παπαντωνίου είχε επισημάνει ορισμένους από τους κινδύνους των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, ενώ δεν δίστασε να αναφερθεί συγκεκριμένα στην προσβολή της προσωπικότητας.^[6] Παρά το γεγονός πως η προσωπικότητα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια απρόσφορη για οποιονδήποτε εννοιολογικό ορισμό έννοια, θεωρείται ότι τα άρθρα 57επ. του Αστικού Κώδικα είναι συνυφασμένα με ένα σύνολο αστάθμητων αξιών που απαρτίζουν την ουσία του κάθε ανθρώπου σε κοινωνικό, πνευματικό σωματικό και ψυχολογικό επίπεδο.^[7] Το δικαίωμα στην προσωπικότητα είναι αμιγώς προσωπικό, όχι περιουσιακό^[8] και προσωποπαγές με αποτέλεσμα να μην μπορεί να κληρονομηθεί ή/και να μεταβιβαστεί. Είναι επίσης απόλυτο με την έννοια ότι στρέφεται κατά πάντων, απολαμβάνοντας τον σεβασμό του έναντι κάθε πιθανής προσβολής αλλά και αυτοτελές, αφού δεν

μπορεί να ανήκει από κοινού σε περισσότερα πρόσωπα.^[9] Τέλος, πρόκειται για ένα δικαίωμα που απασχολεί δεόντως την δημόσια τάξη, καθώς οι απορρέουσες εκδηλώσεις του σχετίζονται άρρηκτα με την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, όπως αυτή προβλέπεται στο Σύμφωνο.^[10]

Το δικαίωμα στην προσωπικότητα είναι ενιαίο, ωστόσο για συστηματικούς κυρίως λόγους διακρίνεται ενδεικτικά και ουχί περιοριστικά ως εξής: στην «φυσική υπόσταση» του, η οποία μάλιστα αποτελεί την σημαντικότερη έκφραση του δικαιώματος, περιλαμβάνοντας την ζωή, την υγεία και την σωματική του ακεραιότητα. Στην «ψυχική υπόσταση» του που αναφέρεται στην ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του ατόμου και στην διατήρηση της ψυχικής του γαλήνης. Στα λεγόμενα «μέσα προσδιορισμού» της ταυτότητας του, όπως η εικόνα, το όνομα, η φωνή ή/και οιοδήποτε άλλο εξατομικευμένο γνώρισμα δύναται να διακρίνει το πρόσωπο από τους υπόλοιπους^[11] και στο δικαίωμα να διαθέτει τον εαυτό του, όπως ο ίδιος επιθυμεί, απολαμβάνοντας παράλληλα την ελευθερία της κίνησής και της ιδιωτικότητας του.^[12]

Η τιμή, η υπόληψη και η αξιοπρέπεια συνιστούν τους βασικούς πυλώνες της ηθικής έκφρασης του δικαιώματος στην προσωπικότητα. Ο σεβασμός και η προστασία της προσωπικότητας, ως ειδικότερη συνιστώσα της αξίας του ατόμου, αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους κάθε δημοκρατικής έννομης τάξης και δείγμα νομικού και πολιτικού πολιτισμού.^[13] Στην Ελλάδα, η αξία του ανθρώπου συνιστά θεμελιώδη αρχή του πολιτεύματος και ατομικό δικαίωμα, θεμελιούμενο στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος^[14], το δε αρ-

Η παρεχόμενη από την ελληνική έννομη τάξη προστασία του έννομου αγαθού της προσωπικότητας

[5] Οι διατάξεις του Ν. 1178/1981 εφαρμόζονται αναλογικά επί προσβολών της προσωπικότητας που συντελούνται μέσω ιστοσελίδων ή άλλων διαδικτυακών ιστοτόπων όπως το Youtube. Το ζήτημα της αναλογικής εφαρμογής της νομοθεσίας περί τύπου μολταυτά περιπλέκεται, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, όταν τα δυσφημιστικά σχόλια είναι αναρτημένα σε ιστολόγια. βλ. ΠΠρΑθ. 643/2020

[6] Παπαντωνίου Νικόλαος, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα, Σάκκουλας, 3^η έκδοση, 1983, σελ. 115.

[7] Λαδάς Παναγιώτης, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2007, παρ.21 αρ.9.

[8] Ο κ. Σημαντήρας υποστηρίζει πως το δικαίωμα στην προσωπικότητα είναι μεικτής φύσεως, δηλαδή τόσο προσωπικό όσο και περιουσιακό. βλ. Σημαντήρας

Κωνσταντίνος, *«Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου»*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 2009, αρ.233 και 551επ.

[9] ΟΛΑΠ 812/1980 ΝοΒ 29 σελ.79-80.

[10] Γεωργιάδης Σ. Απόστολος, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, 4^η έκδοση 2012, σελ.171., Αρ.2 παρ.1Σ.

[11] Ειδικά το όνομα εξειδικεύεται στο άρθρο 58 ΑΚ, Ι. Καράκωστας, «Διαδικτυακά ΜΜΕ και προστασία της προσωπικότητας» ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ)Τεύχος 3/2010, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος.

[12] βλ. οπ. Υποσημ.10 σελ.176.

[13] Σπυριδάκης Σ. Ιωάννης, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2007, σελ.326-329.

[14] Βλ. αρ.2 παρ.1Σ.

Δίκαιο του Διαδικτύου

θρο 5 αναφέρεται στο άμεσα συνυφασμένο δικαίωμα του καθενός να διαμορφώνει ελεύθερα την προσωπικότητά του.^[15] Στο πλαίσιο της μετάβασης στον ψηφιακό μετασχηματισμό της κοινωνίας, τα παραπάνω δικαιώματα απολαμβάνουν αδιαμφισβήτητα τον ίδιο σεβασμό και στον Κυβερνοχώρο. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η νομολογία που δέχεται ότι η προσβολή της προσωπικότητάς ορισμένου προσώπου επέρχεται και μέσω του διαδικτύου^[16], προστατεύοντας την με τα κατάλληλα εχέγγυα.^[17]

2. Η αστική προστασία του δικαιώματος στην προσωπικότητα

Κρίνεται σκόπιμο, όπως αναλυθεί η διαδικτυακή προσβολή της «ηθικής έκφρασης» του δικαιώματος στην προσωπικότητα υπό το πρίσμα του Αστικού Δικαίου, καθώς επίσης και η σχέση της με τα συναφή εγκλήματα, όπως αυτά προβλέπονται στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, ήτοι την εξύβριση (ΠΚ361) και την απλή ή συκοφαντική δυσφήμιση (ΠΚ 362, 363).

Ειδικότερα, κατά το άρθρο 57 ΑΚ, «όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον».^[18] Η προσβολή της προσωπικότητας διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική, ωστόσο η εν λόγω διάταξη αναφέρεται μόνον στην τελευταία.^[19] Για την εφαρμογή του άρθρου, ο νομοθέτης δέχεται, ότι προσβολή προκαλείται με πράξη ή παράλειψη, αρκεί αυτή να παρεμβαίνει με αρνητικό τρόπο σε μία ή περισσότερες εκφάνσεις της προσωπικότητας.^[20] Η εξωτερική προσβολή πρέπει να είναι παράνομη, διότι έχουν προβλεφθεί συγκεκριμένοι λόγοι που αίρουν τον άδικο χαρακτήρα της. Ειδικότερα, η σχετική παρανομία αίρεται, όταν προβλέ-

πεται ρητά από κάποια νομοθετική πρόβλεψη^[21] και όταν υπάρχει συναίνεση που δεν αντίκειται στο νόμο βάσει της ΑΚ 174 ή στα χρηστά ήθη κατά την ΑΚ 178-179.^[22] Πρέπει να σημειωθεί ότι η παρανομία δεν αίρεται, όταν γίνεται κατ'εξουσιοδότηση δικαιώματος που δεν υπερτερεί έναντι άλλης συναλλακτικής υποχρέωσης ή όταν ασκείται καταχρηστικά (281 ΑΚ). Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητη η στάθμιση των αγαθών, εφόσον ορισμένες επεμβάσεις μπορούν να θεωρηθούν ανενεκές δεδομένων των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που δύνανται να συναντήσει κανείς σήμερα στο χώρο του διαδικτύου. Τέλος, αν η σχετική προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας του ατόμου κριθεί υπό το πρίσμα του Ποινικού Δικαίου (ΠΚ 361-363, 365), το παράνομο της δύναται να αρθεί βάσει συγκεκριμένων διατάξεων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε σχέση με την προστασία της ενότητας του νομικού μας συστήματος.

Όσον αφορά την άρση της προσβολής (αρ.57 παρ.1 ΑΚ), η τελευταία πρέπει να λαμβάνει χώρα σε ενεστώτα χρόνο και να συνεχίζεται μέχρι να συζητηθεί η υπόθεση στο ακροατήριο. Εξ' αντιδιαστολής, μόνη η εισφορά των συνεπειών της προσβολής δεν είναι αρκτική για την στοιχειοθέτηση της αξίωσης.^[23] Σε αυτές τις περιπτώσεις, το αίτημα του ενάγοντος συνίσταται στην επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση. Έτσι, σε περίπτωση ευδοκίμησης της αγωγής, ο εναγόμενος θα καταδικαστεί σε επιχείρηση πράξης βάσει του ΚΠολΔ 946.^[24] Α contrario, στην απόφαση 457/2016 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, η αγωγή έγινε δεκτή, κρίνοντας ως ορισμένη κατά το αρ. 216ΚΠολΔ, πλην του αιτήματος που αφορούσε την υποχρέωση της εναγομένης να απομακρύνει το κείμενο από άλλους διαδικτυακούς τόπους

«Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον»

^[15] Παπαστερίου Ι. Δημήτριος, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2009, σ.216,

^[16] Α.χ. Κάθε συνδεδεμένος σε ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης χρήστης διαθέτει το προσωπικό του ιστολόγιο μέσω του οποίου προβαίνει σε δημοσιεύσεις και σχόλια που ενδέχεται να προσβάλλουν δικαιώματα τρίτων. Βλ. Πολ.Πρωτ.Αθ 1767/2015.

^[17] Αυτές οι εκδηλώσεις πρέπει να κρίνονται πάντοτε βάσει της αντίληψης και της εκτίμησης που σχηματίζουν τρίτοι και όχι από τις τυχόν υποκειμενικές αξιολογήσεις του προσώπου. βλ. οπ. Υπόσημ.10, σελ.173.

^[18] Αρ. 57ΑΚ.

^[19] Όταν η προσβολή προέρχεται από τον ίδιο τον φορέα της προσωπικότητας ορίζεται ως «εσωτερική», ενώ όταν προέρχεται από τρίτους ως «εξωτερική».

^[20] Οι διαταραχτικές πράξεις αρκεί να καθιστούν το πρόσωπο ως «ύποπτο» σε σχέση με αμφισβητήσεις λ.χ. της επαγγελματικής ή προσωπικής του εντιμότητας. οπ. Υπόσημ.1 σελ. 44-45.

^[21] 282 – 286 ΑΚ.

^[22] βλ. οπ. Υπόσημ.10, σελ. 178.

^[23] Καράκωστας Ιωάννης, *Το Δίκαιο των ΜΜΕ*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012 σελ.308.

^[24] Βλ. ΚΠολΔ 946.,βλ. Πολ.Πρ.Αθ 457/2016

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

των οποίων όμως δεν αναγράφεται η συγκεκριμένη διεύθυνση (url). Εν προκειμένω, το δικαίωμα υπόκεινται σε εικοσαετή παραγραφή, εκτός αν η πράξη επαναλαμβάνεται, γεννώντας κάθε φορά νέα αξίωση κατά την ΑΚ 251. Αντίστοιχα, για την παράλειψη της προσβολής στο μέλλον, η αξίωση δύναται να επιδιωχθεί χωρίς να απαιτείται υπαιτιότητα, ακόμα και προληπτικά, αν αποδειχθεί ότι υπάρχει επικείμενος κίνδυνος.^[25]

Επί προσβολής της προσωπικότητας και εφόσον αυτή είναι παράνομη^[26], ο νόμος καθιερώνει αντικειμενική ευθύνη του προσβάλλοντος, μόνον ως προς την αξίωση για την άρση της προσβολής^[27], ενώ για την αξίωση αποζημίωσης, καθώς και για τη χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης, εκείνου που έχει προσβληθεί διαδικτυακά, ο νόμος απαιτεί η προσβολή να είναι παράνομη και υπαίτια.^[28]

^[29] Εκτός από την ύπαρξη υπαιτιότητας, η αξίωση αποζημίωσης της ΑΚ57 παρ.2 προϋποθέτει πως πρέπει να συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις της ΑΚ914, ήτοι η ύπαρξη περιουσιακής ή ηθικής ζημίας και αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στην ζημία που υφίστανται τα έννομα αγαθά του ενάγοντος και της συμπεριφοράς του δράστη. Στην υπ' αριθ. ΑΠ 1008/2019, η αδράνεια των γονέων, αν και ο υιός τους είχε επιδείξει αντικοινωνική συμπεριφορά κατά των αναιρεσιβλητών μέσω διαδικτύου και εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης που ήταν γνωστή σε αυτούς, σε συνδυασμό με την έλλειψη δυνατότητας επίβλεψης και εποπτείας του υιού τους κατά τη χρήση απ' αυτόν Η/Υ (λόγω της καθομολογούμενης

άγνοιάς τους να χρησιμοποιούν Η/Υ) συνδέθηκε αιτιωδώς με την επελθούσα προσβολή της προσωπικότητας των εκκαλουσών.^[30] Αξίζει να αναφερθεί πως ζημία μπορεί να υποστεί ακόμα και ένα νομικό πρόσωπο,^[31] εξαιτίας λ.χ. τυχόν υπαναχώρησης του αντισυμβαλλομένου μέρους που επηρεάστηκε από δυσφημιστικά σχόλια άρθρου που αναρτήθηκε σε ιστοσελίδα γνωστής εφημερίδας και τα οποία ψευδώς αναφέρονταν στο επιχειρηματικό παρελθόν της εταιρείας. Σχετική αξίωση αναφορικά με την καταβολή αποζημίωσης υπόκειται σε πενταετή παραγραφή, ενώ, ο ζημιωθείς μπορεί να αιτηθεί την λήψη ασφαλιστικών μέτρων σύμφωνα με την διαδικασία των άρθρων 682επ. ΚΠολΔ.^[32]

Σύμφωνα με την διάταξη ΑΚ59, «στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφαση του, υστέρη από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση^[33] συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού σε δημοσίευμα, ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις».^[34] Η σημασία της ΑΚ 59 καταφαίνεται κάθε φορά που η προσβολή της προσωπικότητας δεν συνιστά αδιοπραξία και επομένως δεν υπάρχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 932ΑΚ. Όπως αναφέρθηκε, για την επίδικση χρηματικής ικανοποίησης κατά το άρθρο 59 ΑΚ απαιτείται πταίσμα εκείνου

^[25] Σε περίπτωση που γίνει δεκτή η αγωγή, η αναγκαστική εκτέλεση θα πραγματοποιηθεί έμμεσα κατά την 947 ΚΠολΔ.

^[26] Παράνομη είναι η συμπεριφορά που αντίκειται σε απαγορευτικό ή επιτακτικό κανόνα δικαίου, ο οποίος αποτελεί δικαίωμα ή προστατεύει συγκεκριμένο συμφέρον του ζημιωθέντος.

^[27] βλ. οπ. Υποσημ.10, σελ. 181., ΑΠ 1735/2009.

^[28] Μορφή υπαιτιότητας συνιστά ο δόλος και η αμέλεια (βλ. αρ. 330 Α.Κ.). Βλ. επίσης Φωτοπούλου Ευγενία, «Προσβολή προσωπικότητας: Προϋποθέσεις και απορρέουσες αξιώσεις», 2014. Διαθέσιμο σε: <https://efotopoulou.gr/prosvoli-prosopikotitas-proipothesis-ke-aporreouses-axiosis/> Ημ/νια τελευταίας πρόσβασης 5.1.21.

^[29] ΑΠ 1321 / 2014 (Α1, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ), Α.Π. 1007/ 2010, ΝοΒ 2011, σελ. 106., Α.Π. 712/2011-ΝοΒ 2011, σελ. 2344.

^[30] Βλ. Α.Π. 1008/2019 (Α2, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ).

^[31] Το νομικό πρόσωπο, εφ' όσον έχει ικανότητα δικαίου και δικαιοπρακτική ικανότητα (άρθρα 61 και 70 ΑΚ), έχει εξίσου δικαίωμα επί της προσωπικότητας αυτού σχετικά με την υπόληψη, την φήμη και κάθε άλλη έκφανση, πάντοτε προσαρμοζόμενη στην ιδιαίτερη φύση του. Συνεπώς, σε περίπτωση διαδικτυακής προσβολής της προσωπικότητας αυτού, δικαιούται να αξιώσει τα προβλεπόμενα, κατά τα άρθρα 57 και 59 του ΑΚ. (Ολ. ΑΠ 812/20). Αν στο μεσοδιάστημα το νομικό πρόσωπο έπαψε να υπάρχει, δικαιούχοι της αξίωσης θα είναι τα μέλη της διοίκησης του ΝΠ. (βλ. οπ. Υποσημ.10 σελ. 187)

^[32] Βλ. Μ.Π.Πατρ. 295/2020 ασφαλιστικά μέτρα αναφορικά με την προσβολή προσωπικότητας ατόμου σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

^[33] Εφ. Αθ. 5538/2006 – ΝοΒ 2007, σελ. 1079, Σχολ/νη

^[34] Αρ. 59 ΑΚ.

Ο Αστικός Κώδικας και ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας παρέχουν μια πολύπλευρη και σφαιρική προστασία των αξιώσεων κατά της προσβολής της προσωπικότητας

Δίκαιο του Διαδικτύου

από τον οποίο προέρχεται η προσβολή.^[35] Επιπροσθέτως, η επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης προϋποθέτει σημαντική προσβολή. Ο δικαστής, προς τον σχηματισμό ορθής αξιολογικής του κρίσης, οφείλει να εκτιμήσει την έκφανση της προσωπικότητας κατά της οποίας στρέφεται η προσβολή, τη βαρύτητα της, την υπαιτιότητα και το βαθμό αυτής, τον τόπο, τον χρόνο και την διάρκεια της, το επάγγελμα, την περιουσιακή κατάσταση και τις συνθήκες ζωής αυτού που προσεβλήθη και εκείνου που δεν χρησιμοποιήσε σύννομα το διαδίκτυο, την τυχόν δημοσιότητα της προσβολής και την συμπεριφορά του προσβληθέντος.^[36] Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται ότι δεν επιτρέπεται να γίνεται κατάχρηση της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης επί προσβολών της προσωπικότητας, ώστε ουσιαστικά να επιβάλλεται "ποινή" στον υπόχρεο με μέσα αστικού δικαίου.^[38]

Περαιτέρω, η προσβολή της προσωπικότητας αποτελεί και περίπτωση αδικοπράξιας, το παράνομο της οποίας έγκειται στον απόλυτο χαρακτήρα του δικαιώματος, εφόσον πληρούνται και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις του πραγματικού της γενικής ρήτρας της ΑΚ 914.^[39] Ειδικότερα, το άρθρο αναφέρει πως «όποιος ζημιώνει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει», κατά δε το άρθρο 920 ΑΚ, «όποιος, γνωρίζοντας ή υπαίτια αγνοώντας, υποστηρίζει ή διαδίδει αναληθείς ειδήσεις, που εκθέτουν σε κίνδυνο την πίστη, το επάγγελμα ή το μέλλον άλλου, έχει την υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Τελευταία προϋπόθεση για την ύπαρξη αξίωσης κατά το άρθρο 920 ΑΚ και πέραν των όσων προκύπτουν με σαφήνεια από την ίδια την διάταξη του, είναι επίσης η

απόδειξη ζημίας, αιτιωδώς προκαλούμενης από την έκθεση σε κίνδυνο ενός από τα ως άνω αναφερθέντα αγαθά, ήτοι της πίστης, του επαγγέλματος και του μέλλοντος του προσώπου. Αυτά θεωρείται ότι βρίσκονται σε κατάσταση διακινδύνευσης, όταν δημιουργούνται δυσμενείς παραστάσεις σε τρίτους και ειδικότερα σ' εκείνους με τους οποίους σχετίζεται κοινωνικά, οικονομικά και επαγγελματικά ο ζημιωθείς.^[40] Τέλος, στο εν λόγω άρθρο προβλέπεται και δικαίωμα χρηματικής ικανοποίησης για αποκατάσταση της ηθικής βλάβης την οποία το πρόσωπο υπέστη.

Κατά το άρθρο 932 ΑΚ, «σε περίπτωση αδικοπράξιας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη, κατά την κρίση του, χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του, ή στερήθηκε την ελευθερία του».^[41] Από τον συνδυασμό των διατάξεων 299, 914 και 932 του ΑΚ, συνάγεται, ότι η χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη ο παθών από αδικοπράξια, τελούμενη εν προκειμένω στο διαδίκτυο, επιδικάζεται κατ' ελεύθερη εκτίμηση του Δικαστηρίου με βάση τα υποβαλλόμενα στην κρίση του πραγματικά περιστατικά, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας και τους κανόνες της λογικής, χωρίς να υποχρεούται να διατάξει αποδείξεις, ως προς την επέλευση ή μη της ηθικής βλάβης, καθώς και ως προς το ύψος του ποσού της χρηματικής ικανοποίησης.

Έτσι, το Δικαστήριο έχει την εξουσία να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση, εκτιμώντας μεταξύ άλλων και σε αυτή την περίπτωση όσα αναφέρθηκαν στην ανάλυση του αρ. ΑΚ 59.^[42]

...Από τον συνδυασμό των διατάξεων 299, 914 και 932 του ΑΚ, συνάγεται, ότι η προσβολή της προσωπικότητας αποτελεί και περίπτωση αδικοπράξιας

[35] βλ. Καράκωστας Ιωάννης, *Προσωπικότητα και τύπος*, 2000, Σάκκουλας, σ. 222., Εφ. Αθ. 806/2006, ΑΠ 854/02 ΝοΒ 51,50, ΑΠ 167/2000 ΕλλΔνη 41.775

[36] ΜονΠρΠειρ. 2061/2005 – ΝοΒ 2005 σελ. 1469.

[37] Όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί η απόδειξη ότι έχουν υποστεί ηθική βλάβη που δεν αφορά γεγονότα αναγόμενα στον εσωτερικό κόσμο των φυσικών προσώπων που τα διοικούν αλλά μία συγκεκριμένη βλάβη με υλική υπόσταση. ΠολΠρΑθ. 9188/1995 με παραπομπές σε Α.Π. 293/1963, Διοικ.Πρωτ.Αθ. 9925/2005- ΝοΒ 2007, σελ. 506.

[38] ΠρΡο 506/2000 ΝοΒ 2001 σελ. 426

[39] Οι προϋποθέσεις της ευθύνης προς αποζημίωση κατά την ΑΚ 914 είναι οι εξής: α) Ανθρώπινη συμπεριφορά β) Παράνομια γ) Ικανότητα προς καταλογισμό

δ) Υπαιτιότητα ε) Ζημία και στ) Αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του νομίμου λόγου ευθύνης, ήτοι της παράνομης και υπαίτιας πράξης ενός ικανού προς καταλογισμού προσώπου και της ζημίας. Βλ. Σταθόπουλος Μιχ. *Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2013 σελ. 298-302.

[40] Α.Π. 1772/2006 – ΝοΒ 2007, σελ. 67.

[41] Βλ. ΑΚ 932.

[42] Α.Π. 1008/2019 (Α2, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ), ΜονΕφΠειρ 12/2021 (Διαθέσιμο σε: Revenge porn: Αποζημίωση για ηθική βλάβη λόγω προσβολής προσωπικότητας (ΜονΕφΠειρ 12/2021) | Νομικά Νέα | Lawspot), Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7.3.21, ΑΠ 350/1999 ΕλλΔνη 40.1515, ΑΠ 1807/1999 ΕλλΔνη 41.986, ΑΠ 962/1993 ΕλλΔνη 36.122, ΕφΑΘ 5356/1996 Αρμ 51.337.

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

3 Το σύστημα της Οδ. 2000/31 για την απαλλαγή των ενδιαμέσων (ΠΔ.131/2003).

Το διακριτό γνώρισμα του διαδικτύου ήτοι του κύριου μέσου για την επίτευξη της συμμετοχής του ατόμου στην Κοινωνία της Πληροφορίας, έγκειται στην συνδρομή των ενδιαμέσων που εν προκειμένω παίζουν καταλυτικό ρόλο σε σχέση με την τέλεση πράξεων προσβολής της προσωπικότητας.^[43] Σε ενωσιακό επίπεδο, η Οδηγία 2000/31 αποτέλεσε το διακρινόμενο για τον αργητικό του χαρακτήρα νομοθέτημα που θεμελίωσε τους νόμιμους λόγους απαλλαγής της ευθύνης των παρόχων επι των υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Αυτό ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ΠΔ 131/2003, διασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία των εν λόγω υπηρεσιών.^[44] Ειδικότερα, το σύστημα ασυλίας της ευθύνης των παρόχων σε σχέση με την διακίνηση παραινόμενου και συνακόλουθα επιζήμιου περιεχομένου ρυθμίζεται στο 4^ο τμήμα της ΟΔΗΛΕ, ενώ η ίδια διάθρωση ακολουθείται και στο ελληνικό νομοθέτημα. Το άρθρο 11 του ΠΔ 131/2003 αφορά την απλή μετάδοση, το άρθρο 12 την αποθήκευση σε κρυφή μνήμη, το άρθρο 13 την φιλοξενία και τέλος το άρθρο 14 που επίσης διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο την απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου.^[45]

Ως υπηρεσία της Κοινωνίας της Πληροφορίας ορίζεται κάθε υπηρεσία που παρέχεται από απόσταση,^[46] έναντι αμοιβής, μέσω της χρήσης εξοπλισμών ηλεκτρονικής επεξεργασίας και κατόπιν προσωπικής επιλογής/αιτήματος του αποδέκτη της.^[47] Ο ορισμός δεν

καλύπτει μόνο τις οικονομικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε απευθείας σύνδεση (on-line) αλλά εφαρμόζεται επιπρόσθετα, αφενός σε υπηρεσίες που καλύπτουν την διαβίβαση πληροφοριών μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας που δίδει πρόσβαση στο διαδίκτυο, και αφετέρου σε υπηρεσίες που δεν αμείβονται από τον αποδέκτη τους, όπως λ.χ. οι υπηρεσίες αναζήτησης, πρόσβασης και ανάκτησης δεδομένων.^[48] ^[49]

Η νομοθετική ρύθμιση καλύπτει οριζοντίως κάθε είδους ευθύνη και στηρίζεται στο δικαιολογητικό λόγο ότι κρίνεται πρακτικά αδύνατο να ελέγχεται ο τεράστιος όγκος δεδομένων που διακινείται μέσω των υπολογιστών των ενδιαμέσων ή αποθηκεύεται σε αυτούς. Έτσι, σε εθνικό επίπεδο τα άρθρα 11 έως 14 του ΠΔ 131/2003 περιλαμβάνουν ειδικές διατάξεις που ισχύουν συλλήβδην τόσο για το διοικητικό, όσο για το αστικό και για το ποινικό δίκαιο.^[50] Πάρα ταύτα, ο Έλληνας δικαστής θεωρείται κατά τον κ. Μοροζίνη αρκετά διστακτικός στο να εφαρμόσει μια Ευρωπαϊκή Οδηγία για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο για να ρυθμίσει ζητήματα Ποινικού Δικαίου.^[51] Σε κάθε περίπτωση, απώτερος στόχος αποτέλεσε η έλλογη περιστολή των έννομων συνεπειών των φορέων παροχής διαδικτυακών υπηρεσιών που αν μη τι άλλο δεν έχουν την δυνατότητα να επιβλέπουν τους χρήστες που δύνανται να τροποποιούν οποτεδήποτε θέλουν την παράνομη πληροφορία. Τέλος, η «ασυλία» θα δίδεται μόνον όπου οι πάροχοι λειτουργούν «εν τοις πράγμασι» ως ενδιαμέσοι κ' όχι όταν οι πληροφορίες προέρχονται από

Ο τεράστιος όγκος των πληροφοριών που διακινείται μέσω των υπολογιστών καθιστά σχεδόν αδύνατη την ολική εξέλειψη διανομής παράνομων πληροφοριών διαδικτυακά

^[43] Βλ. αρ. 5^α παρ. 2., βλ. οπ. Υποσημ. 19 σελ. 6

^[44] Βλ. οπ. Υποσημ. 19 σελ. 35-56.

^[45] Νομοθετήματα, όπως το γερμανικό Teledienstgesetz (TDG), η Digital Millennium Copyright Act (DMCA) και η Computer Decency Act (CDA) των ΗΠΑ επηρέασαν τον ευρωπαϊκό και κατ' αντιστοιχία τον εθνικό μας νομοθέτη. (βλ. αρ. 230 CDA., αρ. 512c DMCA).

^[46] Ως «εξ' αποστάσεως» ορίζεται κάθε υπηρεσία που παρέχεται δίχως να απαιτείται τα συμβαλλόμενα μέλη να είναι ταυτόχρονα παρόντα με φυσική παρουσία. Βλ. Αλεξανδρίδου Ε., *Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου*, (Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Β έκδοση 2010), σελ. 28.

^[47] Οδ. 2015/1535. Αρ. 1 (β), Βλ. επίσης αιτιολογητή σκέψη 3 για τον στόχο της Οδηγίας 2000/31.

^[48] Σύμφωνα με την Αιτ. σκέψη 18 της ΟΔΗΛΕ, το στοιχείο της οικονομικής δραστηριότητας ή της αμοιβής δεν είναι απαραίτητο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να συμπεριλαμβάνονται και νεότερες μορφές παροχής υπηρεσιών που η υπηρεσία τους προσφέρεται με «αντίτιμο» τις αναρτώμενες διαφημίσεις. (πχ. συμμετοχή σε αναρτήσεις σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, μηχανισμοί έρευνας, ομάδες συζητήσεων κλπ.) βλ. οπ. Υποσημ. 4

^[49] Βελέντζας Γ. *Δίκαιο Τεχνολογίας και Καινοτομίας*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις IUS, 2008 σελ. 15-18.

^[50] Βλ. Κακαβούλης Κ., «Η συμμετοχική ευθύνη των ενδιαμέσων παρόχων Ίντερνετ στα διαδικτυακά εγκλήματα» *ΠοινΧρ* 2015, σελ. 328.

^[51] Βλ. Μοροζίνης Ι. «Ποινική Ευθύνη των φορέων παροχής υπηρεσιών διαδικτύου», *Αρχείο Νομολογίας*, 2005 σελ. 310-314.

Δίκαιο του Διαδικτύου

τους ίδιους.^[52] Σε αντίθετη περίπτωση, αυτοί δεν θα αντιδιαστέλλονται προς τον αληθινό πάροχο του παρανόμου περιεχομένου, η ευθύνη του οποίου κρίνεται σύμφωνα με τα όσα αναλύθηκαν παραπάνω.

Η σημαντικότερη διάταξη αναφέρεται στις περιπτώσεις, όπου παρέχεται ως υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας η φιλοξενία. Κατά το αρ.13 του ΠΔ (αρ.14 ΟΔΗΛΕ), αυτή συνίσταται στην δυνατότητα αποθήκευσης πληροφοριών που παρέχεται στον αποδέκτη της υπηρεσίας. Ο φορέας παροχής της υπηρεσίας αναλαμβάνει να εξασφαλίσει την πρόσβαση των χρηστών στο περιεχόμενο των ιστοσελίδων ή διαφορετικά στον ιστοχώρο του πελάτη που είναι ο αντισυμβαλλόμενος στην σύμβαση φιλοξενίας.^[53] Σε αυτήν την περίπτωση εμπίπτει κατά βάση η φιλοξενία ολοκληρωμένων sites αλλά και μεμονωμένων πληροφοριών, όπως λ.χ. οι ομάδες συζήτησης.^[54] Ως νεότερες μορφές συμπεριλαμβάνονται τα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης, τα ιστολόγια και οι ιστοσελίδες σύντομων μηνυμάτων (π.χ. twitter).^[55]

Για να ευθύνεται ο ενδιάμεσος βάσει του άρθρου 13 του ΠΔ 131/2003 πρέπει να γνωρίζει πως πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία και ειδικά στις περιπτώσεις αξιώσεων αποζημίωσης να γνωρίζει τα γεγονότα ή τις περιστάσεις από τα οποία προκύπτει η παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία.^[56] Κατ' αντιδιαστολή, για να απαλλαγεί της ευθύνης του, ευνοούμενος του ιδιότυπου συστήματος ασυλίας, πρέπει μόλις λάβει γνώση και χωρίς υπαίτια καθυστέρηση^[57], να διαγράψει τις πληροφορίες από τη μνήμη του

διακομιστή του ή να καταστήσει την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη.^[58] Σημειώνεται ότι η σχετική ρύθμιση έχει δεχθεί οξύτατη κριτική, καθώς ούτε η ΟΔΗΛΕ ούτε το ΠΔ ορίζει με σαφήνεια ή έστω παρέχει ερμηνευτικές δικλίδες σχετικά με το πότε ο πάροχος αποκτά βέβαιη γνώση, εάν λ.χ. αρκεί μια απλή ειδοποίηση χωρίς να εξετάζεται η βασιμότητα αυτής ή εάν απαιτείται επίδοση απόφασης δικαιοδοτικής κρίσης. Η γνώση πάντως σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι συγκεκριμένη και πραγματική.^[59]

Στην Ελλάδα έχει κριθεί ότι κατά τη γνωστοποίηση του φερόμενου ως παράνομου περιεχομένου, ο ενδιάμεσος δεν υποχρεούται να αιτείται επιπρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία για να σχηματίσει πληρέστερη κρίση περί της ουσιαστικής βασιμότητας των ισχυρισμών ούτε και να αρκείται όμως στην απλή διατύπωση τους. Ο πάροχος, ακόμα και αν επιδείξει τον απαιτούμενο βαθμό επιμέλειας με κριτήριο τον μέσο συνετό επιχειρηματία δεν μπορεί να συμπεράνει μετά βεβαιότητας την επίδικη παρανομία. Εν τούτοις, είναι αδιαμφισβήτητη, λόγω της νευραλγικής θέσης που κατέχει στον πυρήνα του διαδικτύου, η συμμετοχή του στη διασφάλιση – θεμελιωδών – δικαιωμάτων τρίτων. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι στην πράξη οι πάροχοι, άμα τη λήψη μιας ειδοποίησης, αφαιρούν παραχρήμα το περιεχόμενο της φερόμενης ως παράνομης πληροφορίας, πολλάκις κατά παράβαση της αρχής της ελευθερίας της έκφρασης, συνεπώς προτείνεται να τυποποιηθούν ορισμένες διαδικασίες και κανόνες (λ.χ. όπως η διαδικασία

...Για να ευθύνεται ο ενδιάμεσος βάσει του άρθρου 13 του ΠΔ 131/2003 πρέπει να γνωρίζει πως πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία και ειδικά στις περιπτώσεις αξιώσεων αποζημίωσης να γνωρίζει τα γεγονότα ή τις περιστάσεις από τα οποία προκύπτει η παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία»

[52] Βλ. αιτιολογική σκέψη υπ' αριθ. 42 ΟΔΗΛΕ

[53] Βλ. Αρ.1 (δ) ΠΔ 131/2003. «Αποδέκτης της υπηρεσίας: κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί, επαγγελματικώς ή άλλως, μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως για να αναζητήσει πληροφορίες ή για να προσφέρει πρόσβαση σε αυτές, Βλ. Αρ.1 (ε) ΠΔ 131/2003. «Καταναλωτής»: κάθε φυσικό πρόσωπο που επιδιώκει στόχους μη εντασσόμενους στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας.

[54] βλ. οπ. Υποσημ. 70 σελ. 202.

[55] Στην υπόθεση Kasche v Gray αποφασίστηκε πως οι διαχειριστές ιστολογίων φέρουν ευθύνη για δυσφημιστικά σχόλια που αναρτώνται σε ιστοσελίδες που ελέγχουν. Βλ. Kasche v Gray, EIPR, 32 (11), 2010, 599.

[56] Βλ. αρ.13 ΠΔ 131/2003, (αρ.14 ΟΔΗΛΕ),

[57] Η ΟΔΗΛΕ - και το ΠΔ - δεν παρέχει κάποια συγκεκριμένη κατεύθυνση όσον αφορά τον χρόνο αντίδρασης που διαθέτει ο φορέας μετά τη γνώση της σχετικής παρανομίας. Η απόφαση 457/2016 ΠΠρΑθ θεωρεί ως «εύλογο χρόνο» εν 'όψει όλων των συνθηκών το διάστημα των δεκαεπτά (17) ημερών.

[58] Σύμφωνα με την ΟΔΗΛΕ, οι εθνικοί νομοθέτες διαθέτουν την διακριτική ευχέρεια ρυθμίσεων αναφορικά με τις ενέργειες στις οποίες υποχρεούνται να προβούν, μόλις λάβουν γνώση της παρανομίας. Αυτοί δύνανται να επιλέξουν, είτε την αφαίρεση καθαυτή, είτε την παρεμπόδιση πρόσβασης (Βλ. αρ.14 λιθουανικού νόμου X-614 της 25.5.2006.) είτε την παρεμπόδιση περαιτέρω διάδοσης του παράνομου περιεχομένου (Βλ. αρ. 18 Σουηδικού νόμου του 2002.)

[59] Αλεξανδρίδου, Ελίζα., *Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ελληνικό και κοινοτικό*, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 136.

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

«notice and take down» που η ελληνική έννομη τάξη έχει επιτυχώς συμπεριλάβει στο νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας), και να ορισθούν οι φορείς ελέγχου τήρησης αυτών, ώστε τον τελευταίο λόγο να τον έχει η δικαστική εξουσία, χωρίς να καθίστανται οι πάροχοι οιονεί δικαστές.^[60] ^[61]

Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε πρόσφατα ότι η επίδοση εξώδικης όχλησης που μνημονεύει δικαστική απόφαση που βεβαιώνει την παράνομη συμπεριφορά της προσβολής, χωρίς αυτή (η απόφαση) να κοινοποιείται, δεν στοιχειοθετεί ακριβή και εμπεριστατωμένη πληροφόρηση των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την αδιοικητική ευθύνη. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η εναγόμενη έλαβε γνώση, όταν κοινοποιήθηκε σε βάρος της προσωρινή διαταγή που την διέτασσε να προβεί σε άρση της προσβολής.^[62] Για λόγους ασφάλειας δικαίου, λοιπόν, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, πως προκρίνεται η κοινοποίηση απόφασης δικαστικής ή διοικητικής Αρχής, πολιτικού δικαστηρίου (εκδιδόμενη κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων σύμφωνα με το άρθρο 17 του ΠΔ 131/2003), είτε διοικητικής πράξης της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) βάσει του Ν. 4070/2012. Έννομη συνέπεια της ως άνω ειδοποίησης για τον πάροχο, αποτελεί η υπο-

χρέωσή του περί απόσυρσης του περιεχομένου ή η «απενεργοποίηση» της σχετικής πρόσβασης σε αυτό.^[63]

Ως προς το μείζον θέμα της «γνώσης», τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη υιοθέτησαν αυτούσια την διατύπωση της ΟΔΗΛΕ, δίδοντας διαφορετικές ερμηνείες αναφορικά με την έκταση της ή διακρίνοντας την απαλλαγή της ευθύνης σε αστικό και ποινικό επίπεδο. Η ύπαρξη της γνώσης κρίνεται καθοριστική, καθώς ο ενδιαμέσος ευθύνεται, εάν γνωρίζει ότι οι αποθηκευμένες πληροφορίες ή η δραστηριότητα είναι παράνομη (θετική γνώση) ή υπαίτια αγνοεί τα γεγονότα, ακόμα και από αμέλεια. Έτσι, εάν λάβει γνώση του παράνομου περιεχομένου και το παραβλέψει, έχοντας απερίσκεπτα την ελπίδα πως δεν ευθύνεται (ενσυνείδητη αμέλεια) ή αν, ενώ περιήλθαν σε γνώση του τα γεγονότα, δεν αντιληφθεί την παρανομία, επειδή δεν επέδειξε την απαιτούμενη προσοχή (ασυνείδητη αμέλεια), στοιχειοθετείται η γνώση του αρ. 13 παρ. 1 εδ. β' ΠΔ. 131/2003, που θεμελιώνει ευθύνη του.^[64] Σε αστικό επίπεδο, όπου η απαλλαγή κρίνεται από την γνώση των γεγονότων ή περιστάσεων, υφίσταται ανάγκη στάθμισης της βαρύτητας της αμέλειας ως κριτήριο ευθύνης. Ο φορέας παροχής υπηρεσιών θα ευθύνεται τελικά εν αμφιβολία μόνο για βαριά αμέλεια δηλαδή μόνο για πρωτοφανείς παραβάσεις νομιμότητας για τη διαπίστωση των οποίων δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη ιδιαίτερων γνώσεων.^[65]

^[60] ΠΠρΑθ 3016.2018, βλ. οπ. Υποσημ.4, σελ.302, Στην Γερμανία, η νομολογία έχει κρίνει πως η ειδοποίηση πρέπει να χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα στοιχεία, ενώ αρκεί να περιγράφει την σχετική προσβολή του δικαιώματος. Βλ. OLG Munchen 21.9.2006, 739. Στην Ισπανία και την Ιταλία η προσβολή πρέπει να έχει διαγνωσθεί από αρμόδια Αρχή. Βλ. The elements of "Actual Knowledge" in the Spanish Supreme Court Decisions of December 9th, 2009 and May 18th, 2010, ssm.com/abstract=1738243.

^[61] Κανέλλος Γεώργιος, «Ελευθερία της έκφρασης και αφαίρεση περιεχομένου από τα social media: Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητάει κανόνες για την προστασία της δημοκρατίας», <https://www.lawspot.gr/nomikanea/eletheria-tis-ekfrasis-kai-afairesi-periehomenoy-apo-ta-social-media-eyrokoionovyllo>, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.02.21.

^[62] Βλ. ΠολΠΑθ. 3016/2018, Παρατηρήσεις Σύλβα Σταυρίδου, ΧΡΙΔ 2019/296.

^[63] Δαλακούρας Θεοχάρης, *Ηλεκτρονικό Έγκλημα*, Μορζίνης Ι. *Ποινική ευθύνη ενδιαμέσων παρόχων, ιδίως φο-*

ρέων μέσω κοινωνικής δικτύωσης, για fake news και προσβολές της τιμής στο διαδίκτυο, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, Σελ.104.

^[64] Κατά τον κ. Γιαννόπουλο αρκεί η απλή γνώση δηλαδή εκείνη που αποκτάται με την τήρηση ενός βαθμού επιμέλειας ο οποίος μπορεί να οριστεί εκ των προτέρων λ.χ. μέσω της διαδικασίας της αυτορρύθμισης και πιο συγκεκριμένα της υιοθέτησης κωδικών δεοντολογίας και εν γένει της αντίληψης των «παικτών» πως α προβλεπόμενοι αυτορρυθμιστικοί κανόνες είναι δίκαιοι και πρέπει να τηρούνται. βλ. οπ. Υποσημ. 112 σελ.182, βλ. επίσης Γιαννόπουλος Ν. Γιώργος «Κανόνες ή αυτορρύθμιση για το Διαδίκτυο», Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 2ο Συνέδριο της ΕΜΕΟΔ με θέμα «Νομικά προβλήματα των διαδικτυακών συναλλαγών» Διαθέσιμο σε: <http://abstracts.nb.org/14923/12/>, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 31/12/2020.

^[65] Χριστοδούλου, Κ., «Αστική ευθύνη του παρόχου δικτύου ως μεσάζοντος στην παροχή υπηρεσιών στην κοινωνία της πληροφορίας», ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 3/2004, σ. 353, Ιγγλεζάκης, Ι., *Το νομικό πλαίσιο τω*

Κατά την ΟΔΗΛΕ, η ύπαρξη της γνώσης κρίνεται καθοριστική, καθώς ο ενδιαμέσος ευθύνεται, εάν γνωρίζει ότι οι αποθηκευμένες πληροφορίες ή η δραστηριότητα είναι παράνομη (θετική γνώση) ή υπαίτια αγνοεί τα γεγονότα, ακόμα και από αμέλεια

Δίκαιο του Διαδικτύου

Άλλωστε και η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 15 του ΠΔ 131/2003, φαίνεται να τάσσεται υπέρ της ανωτέρω άποψης, καθώς αναφέρεται σε απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου, δηλαδή το καθήκον επιμέλειας και εν γένει λήψης προληπτικών μέτρων ασφαλείας δεν αποκλείονται εντελώς, χωρίς ωστόσο να βαρύνεται ο ενδιαμέσος πάροχος σε κάθε περίπτωση.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ερμηνευτικό έρεισμα αποτελεί η διάταξη του αρ. 920 ΑΚ., αφού για την στοιχειοθέτηση της «εις ολόκληρον» ευθύνης των παρόχων σε σχέση με τις διαδικτυακές προσβολές της προσωπικότητας, η σχετική διάδοση των προσβλητικών σχολίων πρέπει να αποτελεί τον γενεσιουργό λόγο που οδήγησε στην πρόκληση της ζημίας του ενάγοντος.^[66]

Όσον αφορά την ποινική ευθύνη βάσει του αρ. 13 του ΠΔ. 131/2003, η άγνοια του παρόνομου χαρακτήρα των πληροφοριών (πέραν της μη γνώσης του περιεχομένου τους) αποτελεί αναγκαίο όρο για την απαλλαγή του ενδιαμέσου. Ο φορέας δηλαδή πρέπει να μην ενεργεί με δόλο, ενώ απαλλάσσεται για αμέλεια. Βέβαια, αυτό δεν συνεπάγεται συρρίκνωση της ευθύνης, αφού η υποκειμενική υπόσταση των διαδικτυακών εγκλημάτων προϋποθέτει δόλο.^[67] Η ως άνω πραγματική γνώση του ενδιαμέσου κατόπιν «αυθεντικής» διαπίστωσης του παρανόμου περιεχομένου συνιστά για τα εγκλήματα ενέργειας μια ειδική ρύθμιση αποκλεισμού του ενδεχόμενου δόλου που εισάγεται και στην υποκειμενική υπόσταση των εγκλημάτων κατά της τιμής που θα εκτεθούν κατωτέρω. Με άλλα λόγια, όπου το αδίκημα προϋποθέτει την τέλεση του με δόλο ή δεν προσδιορίζει το είδος αυτού, για τον ενδιαμέσο απαιτείται και σε περίπτωση κακουργημάτων και σε περίπτωση πλημμελημάτων η τέλεση της πράξης με βέβαιη γνώση υπό την έννοια του άρθρου 27 παρ.2 εδ.α' κατ' απόκλιση του άρθρου 26 παρ. 1 εδ' α.^[68] Εν αντι-

θέσει, στα εγκλήματα που τελούνται μέσω παράλειψης, η γνώση σε σχέση με την υποχρέωση αφαίρεσης ή παρακώλυση της αντίστοιχης πρόσβασης στην πληροφορία είναι συστατικό στοιχείο της παράλειψης του ενδιαμέσου κ' έτσι τοποθετείται στην αντικειμενική υπόσταση του σχετικού εγκλήματος. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι από την πρώτη κιόλας ανάλυση του ζητήματος η θεωρία προσανατολίζεται στα εγκλήματα που τελούνται δια παραλείψεως.^[69] Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως το ΠΔ 131/2003 προσθέτει στοιχεία στην υποκειμενική και αντικειμενική υπόσταση, συνιστώντας «lex specialis» που αφορά τα διαδικτυακά εγκλήματα των ενδιαμέσων.^[70]

Επιπροσθέτως, οι κινήσεις στις οποίες θα προβεί ο φορέας, δηλαδή η ταχεία απόσυρση των παράνομων σχολίων και η παρεμπόδιση πρόσβασης σε αυτά συνιστά λόγο εξάλειψης του αξιοποίνου και πιο συγκεκριμένα μια ειδικής μορφής έμπρακτη μετάνοια^[71], ενώ αναφορικά με τα εγκλήματα παράλειψης αποκλείει την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης. Αξίζει να γίνει σύντομη αναφορά σε μια άποψη που ναι μεν ξεχώρισε αλλά δεν έγινε εν συνέχεια αποδεκτή, καθώς κατά πολλούς καταστρατηγεί τις διαφορές των ποινικών υποστάσεων. Πρόκειται για το φαινόμενο της πολλαπλής συμμετοχής, σύμφωνα με το οποίο τυχόν παράλειψη απόσυρσης ή αποκλεισμού της πρόσβασης συνιστά για τον πάροχο αυτουργία δια παραλείψεως τελούμενη αλλά και απλή συνέργεια που επίσης τελείται δια παραλείψεως («αρνητική συνδρομή»)^[72] στο σχετικό έγκλημα λ.χ. εδώ στα εγκλήματα κατά της τιμής.^[73]

4. Δημόσια πρόσωπα, νομοθεσία περί τύπου και ιστολογία

Το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας στο διαδίκτυο τριτενεργεί μέσω της ΑΚ 57 και του δικαιώματος του «πληροφορείν»

Η ποινική διάσταση και ευθύνη κατά το αρ. 13 του ΠΔ. 131/2003

ηλεκτρονικού εμπορίου, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 178. βλ. ΑΚ.330

[66] βλ. οπ. Υποσημ.4, σελ.141., ΠΠρΑ0457/206

[67] βλ. οπ. Υποσημ.10, σελ. 201-202., βλ.αρ.26 ΠΚ

[68] βλ. οπ. Υποσημ.80, σελ.106

[69] Κιούπης Δ. «Ποινική ευθύνη των εταιρειών παροχής πρόσβασης στο Ίντερνετ» *Ποιν.Χρ* 1998 σελ. 714-720.

[70] Βλ. οπ. Υποσημ.80, σελ.105

[71] Πρβλ. Tobias Ceffinato, “Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Internetplattformbetreibern” *Jus* 2017, 405. βλ. οπ. Υποσημ.10, Σελ.104. (Υπ.44)

[72] ΑΠ 609/2012 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 709/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1389/2009 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

[73] Μυλωνόπουλος Χ. Χρίστος, *Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος II*, (Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2008), σελ. 259-263.

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

και του «πληροφορείσθαι», όπως αυτό προβλέπεται στο αρ.5^Α Σ. Ακόμα, εισέρχεται στο αστικό δίκαιο με την διάταξη του αρ.367 παρ.1 ΠΚ, η οποία αναφέρεται στο «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» για την ενάσκηση ορισμένου δικαιώματος^[74], στην εκπλήρωση καθήκοντος^[75] και στην κατάσταση ανάγκης.^[76] Η νομολογία του ΕΔΔΑ υπογραμμίζει ότι από το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ προκύπτει καθήκον των ΜΜΕ να ενημερώνουν το κοινό για ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος, κάτι που επιτείνεται ακόμη περισσότερο, όταν τα εμπλεκόμενα πρόσωπα είναι «δημόσια». Σύμφωνα με την απόφαση Von Hannover κατά Γερμανίας, «δημόσια πρόσωπα είναι εκείνα που κατέχουν κάποια δημόσια θέση ή χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμη και όλοι όσοι διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη δημόσια ζωή είτε την πολιτική, την οικονομική, την καλλιτεχνική, την κοινωνική, την αθλητική ή οποιουδήποτε άλλου τομέα της δημόσιας ζωής». Υποστηρίζεται μάλιστα ότι η έννοια του δημοσίου προσώπου θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά και να συμπεριλαμβάνει και τα λεγόμενα πρόσωπα της επικαιρότητας.^[77] Συναφείς αποφάσεις του ΕΔΔΑ καταδεικνύουν (σε σχέση με την γενικότερη υποχρέωση ελέγχου του περιεχομένου από μέρους του διαχειριστή λ.χ. ενός blog) ότι πρέπει να γίνεται κάθε φορά *in concreto* στάθμιση υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας.^[78]

Στον ελληνικό χώρο ειδικότερα, με την υπ'αριθ. 9118/2014 απόφαση του ΜΠρΑθ, κρίθηκε ότι, επειδή οι απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί που είχαν καταχωρηθεί σε λήμμα στην Wikipedia αφορούσαν δημόσιο πρόσωπο και περιείχονταν σε δημόσια διαθέσιμη ιστορική προσωπικότητας, η οριοθέτηση των δικαιωμάτων των μερών έπρεπε να είναι αυστηρότερη, τασσόμενη υπέρ του δικαιώματος της πληροφόρησης του κοινού. Νομολογιακά, προκρίνονται τέσσερα κριτήρια με γνώμονα την ανάγκη προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης με στόχο την αποφυγή ενός “chilling effect”, δηλαδή μιας γενικής ατμόσφαιρας απαγόρευσης που έχει επικριθεί: 1) η άποψη που εκφέρεται πρέπει να περιέχει δημόσιο ενδιαφέρον, 2) το θέμα να αφορά δημόσιο πρόσωπο, 3) να υπάρχει καλή πίστη ως προς το περιεχόμενο, 4) ο σκοπός του σχολίου να είναι η κριτική και όχι η εξύβριση^[79].

Η θεωρία αλλά και η νομολογία έχει κρίνει πως οποιαδήποτε προσβολή της προσωπικότητας πραγματοποιείται μέσω διαδικτύου συνιστά δια του τύπου προσβολή.^[80] Μολονότι ο νόμος περί τύπου 1178/1981 δεν αποσκοπούσε στο να ρυθμίσει τις νέες μορφές ενημέρωσης που έφερε στο προσκήνιο η ραγδαία εξάπλωση της τεχνολογίας, εντούτοις, όσοι δημοσιογραφούν στο διαδίκτυο πρέπει να ενεργούν σύννομα, ανεξαρτήτως του χρησιμο-

^[74] Βλ. αρ.367 παρ.1 ΠΚ.

^[75] Βλ. αρ.20 ΠΚ.

^[76] Βλ. αρ.25 ΠΚ.

^[77]βλ. Σταθόπουλο, «Η Χρήση των Προσωπικών Δεδομένων και Η Διαπάλη μεταξύ Ελευθεριών των Κατόχων τους και Ελευθεριών των Υποκειμένων τους», ΝοΒ 2000, 1 επ., βλ. οπ. Υποσημ.2, βλ. επίσης Von Hannover v. Germany (application no. 59320/00).

^[78] ΕΔΔΑ, Delfi κατά Εσθονίας, ΔιΜΕΕ, 2016 104, ΜΤΕ και Index. ΗΥ κατά Ουγγαρίας, ΔιΜΕΕ, 2016, 123 με σημ. Γ. Γιαννόπουλου και Pihl κατά Σουηδίας, ΔιΜΕΕ 2, 2017, 307.

^[79] Α.Μ. Πισκοπάνη «Προσβολή προσωπικότητας δημοσίου προσώπου μέσω καταχώρισης στη Wikipedia», ΔιΜΕΕ Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2015, σελ. 241-243, Βλ. Βλαχόπουλος Σ. Θεμελιώδη Δικαιώματα, (Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016). Σελ. 290.

^[80] Κατ' αναλογία με τα όσα ισχύουν στο ν.1178/1981, ο αδικηθείς, πριν ασκήσει αγωγή για την προσβολή που υπέστη, υποχρεούται να καλέσει με έγγραφη, εξώδικη πρόσκλησή του τον ιδιοκτήτη του εντύπου ή, όταν αυτός είναι άγνωστος, τον εκδότη ή το διευθυντή σύνταξής του, να αποκαταστήσει την προσβολή με την

καταχώριση σε αυτό κειμένου, που του υποδεικνύει. Στο κείμενο αυτό προσδιορίζονται οι λέξεις ή φράσεις, που θεωρήθηκαν προσβλητικές, και πρέπει να ανακληθούν όπως επίσης οι λόγοι, για τους οποίους η συγκεκριμένη αναφορά υπήρξε προσβλητική. Βλ. ΠΠρΑθ 643/2020, όπου το Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτη, αφού ο ενάγων δεν προσκόμισε την προβλεπόμενη από την παράγραφο 5 του άρθρου 1 του ν.1178/1981 έγγραφη, εξώδικη πρόσκλησή του προς τους εναγόμενους, ιδιοκτήτες του ιστότοπου, προκειμένου να αποκαταστήσουν την προσβολή, με την καταχώριση στην ιστοσελίδα ανακλητικής δήλωσης.

Βλ. επίσης ΑΠ 1652/2013 ΝοΒ 2014.616, ΕφΑθ 3071/2014, ΕφΔωδ 220/2013 ΔιΜΕΕ 2014.198, ΕφΔωδ 36/2011, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΕφΠειρ 680/2009, δημ. ΤΝΠ ΔΣΑ, ΕφΑθ 8962/2006 ΕλλΔνη 2007.1518, ΠΠρΑθ 1465/2014, δημ., ΠΠρΑθ 6411/2013 ΕλλΔνη 2014.821, ΠΠρΑθ 6148/2013, δημ. ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βλ. και Α. Βαθρακοκόλη, Διαδικασία διαφορών από προσβολές με δημοσεύματα ή ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, Σάκουλας Αθήνα-Θεσ/νίκη, έκδοση 2008, σ. 17

... Η θεωρία αλλά και η νομολογία έχει κρίνει πως οποιαδήποτε προσβολή της προσωπικότητας πραγματοποιείται μέσω διαδικτύου συνιστά δια του τύπου προσβολή...»

Δίκαιο του Διαδικτύου

ποιούμενου για τη μετάδοση της πληροφορίας μέσου, ανεξάρτητα δηλαδή από το αν η μετάδοση των γραφομένων προέρχεται από τυχόν αρθρογραφία σε στήλη ηλεκτρονικής εφημερίδας ή με μαζική αποστολή ηλεκτρονικών μηνυμάτων μέσω ταχυδρομικών καταλόγων.^[81] Είναι αποδεκτή, λοιπόν, η αναλογική εφαρμογή του ως άνω νόμου σε σχέση με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ιδιοκτήτη, του εκδότη, του διευθυντή μιας ηλεκτρονικής εφημερίδας, όπως επίσης και του παρόχου πρόσβασης. Ως ηλεκτρονική ιστοσελίδα δύναται να θεωρηθεί κάθε υπάρχον μέσο ενημέρωσης που διαθέτει διαδικτυακή μορφή. Η εννοιολογική αυτή προσέγγιση περιλαμβάνει ιστοσελίδες εφημερίδων, περιοδικών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών που συνιστούν «μέσο διακίνησης πληροφοριών».

Εν αντιθέσει, δεν μπορεί α priori να ισχύσει αναλογικά η νομοθεσία περί τύπου για τα ιστολόγια (blogs) σε σχέση με αναρτήσεις αναληθών και υβριστικών σχολίων κατά της προσωπικότητας ορισμένου προσώπου. Η απόφαση του ΜΠρΡοδop 44/2008 αναγνώρισε το σχετικό νομοθετικό κενό επι του οποίου μεταγενέστερες αποφάσεις έκριναν πως για να μπορέσει να εφαρμοστεί αναλογικά ο νόμος περί τύπου, πρέπει να διαπιστώνεται ουσιώδης ομοιότητα της ηλεκτρονικής δημοσιογραφίας και των ιστολογίων, κάτι που αντικειμενικά κρίνεται ως εξαιρετικά δύσκολο εξαιτίας των τεχνικών χαρακτηριστικών τους.^[82] ^[83] Ειδικότερα, η δομή τους διαφέρει σημαντικά, καθότι τα blogs αποτελούν διαδικτυακά ημερολόγια που έχουν ως «κλύδια λίθου» τις καταχωρίσεις χρηστών και τις υπερζεύξεις και όχι τις εκάστοτε σελίδες, όπως συμβαίνει με τους δημοσιογραφικούς ιστότοπους. Πρόσθετα, αποτελούν διαδραστικά μέσα, στα οποία η ελευθερία της έκφρασης συναντάται στην απόλυτή της μορφή, δεδομένου ότι η διαμόρφωση του περιεχομένου γίνεται από τους χρήστες και όχι από δημοσιογράφους.^[84] Συνεπώς, ο σκοπός δημιουργίας των blogs δεν είναι η μαζική ενημέρωση των

χρηστών, αλλά η ανταλλαγή απόψεων, σκέψεων και ιδεών μέσω ενός «μηχανισμού δυναμικής επικοινωνίας» που δεν παρουσιάζει την επιχειρηματική οργάνωση ενός παραδοσιακού ή ηλεκτρονικού δημοσιογραφικού εντύπου, όπως επίσης και την ιεραρχική δομή του.^[85]

Ως προς την ευθύνη των ενδιαμέσων σε σχέση με προσβλητικά σχόλια που αναρτώνται σε ιστολόγια, αξίζει να γίνει αναφορά στην υπ' αριθ. 457/2016 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Στην εν λόγω υπόθεση, άγνωστοι δημοσίευσαν συκοφαντικούς ισχυρισμούς, εν γνώσει της αναληθείας τους, με σκοπό να πλήξουν την υπόληψη του ενάγοντος και της οικογενείας του. Δεδομένου ότι οι διαχειριστές του ιστολογίου δεν εντοπίστηκαν, ο θιγόμενος επέδωσε εξώδικο στον πάροχο διαδικτυακών υπηρεσιών με σκοπό την ενημέρωσή του περί της παρανομίας και για την άμεση απόσυρση της. Η αδράνεια του παρόχου οδήγησε στην λήψη ασφαλιστικών μέτρων που τον υποχρέωναν στην διαγραφή, όπως επίσης και στην κατάργηση των αντιγράφων που περιέχουν το ίδιο περιεχόμενο, δεδομένης της αναπαραγωγής του από τρίτους. Κατά παράβαση του ΠΔ 131/2003, ο εναγόμενος αδράνησε ξανά να προβεί στις προαναφερθείσες ενέργειες. Συνεπώς, η αγωγή έγινε δεκτή, πλην του αιτήματος που αφορούσε την υποχρέωση του εναγομένου να απομακρύνει το κείμενο από άλλους διαδικτυακούς τόπους των οποίων η διεύθυνση url δεν αναγραφόταν ρητά. Απορριπτό κρίθηκε επίσης και το αίτημα παρεμπόδισης κάθε μελλοντικής ανάρτησης με αντίστοιχο περιεχόμενο, αφού αυτό θα σήμαινε ότι θα έπρεπε να εφαρμοστεί μια μέθοδος καθολικού φιλτραρίσματος, σε αντίθεση με την απουσία υποχρέωσης γενικού ελέγχου του περιεχομένου που επιτάσσει το ΠΔ στο όνομα της ελεύθερης διάδοσης των πληροφοριών και του δικαιώματος του παρόχου στην επιχειρηματικότητα. Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η απόρριψη του αιτήματος καταχώρισης της σχετικής απόφασης στο ίδιο blog, αφού δεν

Η εν γένει δομή των ιστολογίων (blogs) λόγω των ιδιότυπων χαρακτηριστικών τους δεν επιτρέπει την αναλογική εφαρμογή της νομοθεσίας του τύπου

^[81] Οπ. Υποσημ.1 Σελ.54.

^[82] ΑΠ 1701/2013, ΔιΜΕΕ 2014, 365

^[83] Α.Μ. Πισκοπάνη «Προσβολή προσωπικότητας δημοσίου προσώπου μέσω καταχώρισης στη Wikipedia», ΔιΜΕΕ Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2015, σελ. 240.

^[84] Οπ.Υποσημ.96.362-363.

^[85] Σχετική νομολογία που δεν εφαρμόζει σε αντίστοιχες περιπτώσεις τη νομοθεσία περί τύπου: ΠΠρΠερ 4980/2009, ΠΠρΘεσ25552/2010, ΠΠρΘεσ22228/2011. Βλ Γιαννόπουλος Ν. Γώργος *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 185. υπ. 507.

Προσβολές της προσωπικότητας και της τιμής στο Διαδίκτυο.

είναι (ο πάροχος) ο ίδιος ο κάτοχος και διαχειριστής του ιστολογίου.

Επίσης, στην απόφαση 2116/2020 του Τριμελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης, οι διαχειριστές του ιστολογίου θεωρήθηκαν ως ενδιάμεσοι φιλοξενίας, με την *stricto sensu* έννοια της ΟΔΗΛΕ, υπαγόμενοι στη διάταξη του άρθρου 13 ΠΔ 131/2003, ωστόσο το δικαστήριο έκρινε πως δεν φέρουν ευθύνη, επειδή απεδείχθη πως είχαν «χαλαρή» εποπτεία επί του αναρτημένου στο Facebook blog και συνεπώς δεν γνώριζαν τα γεγονότα και τις περιστάσεις από τα οποία προέκυπτε ότι οι ένδικες αναρτήσεις αφορούσαν ψευδή και δυσφημιστικά γεγονότα. Η αγωγή, του ενάγοντος ιατρού απερρίφθη ως αόριστη (εναντίον των ενδιαμέσων) και παρά τον ισχυρισμό του πως τα σχόλια παρέμειναν αναρτημένα από υπαιτιότητα των διαχειριστών που σε κάθε περίπτωση μπορούσαν είτε να μη τα δημοσιοποιήσουν είτε να τα καθαρίσουν άμεσα.^[86]

Τέλος, κρίνεται αναγκαίο να γίνει αναφορά στην αρκετά πρόσφατη απόφαση του ΑΠ 1427/2017 που δίδει μια δίκαιη, κατά την άποψη του γράφοντος, λύση για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, διαχωρίζοντας τις πληροφορίες σε αυτές που αναρτά και ελέγχει ο δυννητικός συντάκτης και σε αυτές που δημοσιεύουν οι χρήστες και τις οποίες δεν επιτρέπεται κατά τη γενική απαγόρευση του ΠΔ να ελέγχει ο πάροχος.^[87]

Επίλογος

Η ραγδαία εξάπλωση του διαδικτύου έχει καταστήσει την πρόσβαση στην πληροφορία πάρα πολύ εύκολη. Μάλιστα, η τελευταία δεν υπόκειται σε χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς, μεταφέροντας κατά τοιούτον τρόπο

μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων των χρηστών στον ψηφιακό κόσμο. Δυστυχώς, ένα από τα βασικά γνωρίσματα του διαδικτύου, συνίσταται στην έλλειψη της εξακριβωσης των πληροφοριών που μεταδίδονται, οδηγώντας πλείστες φορές σε ένα διαδικτυακό «καταφύγιο» ανακριβών, δυσφημιστικών, και υβριστικών σχολίων. Ο Ουμπέρτο Έκο, αναφερόμενος στα κοινωνικά δίκτυα που σήμερα συγκαταλέγονται αδιαμφισβήτητα στους κραταιούς του Ίντερνετ, ανέφερε συγκεκριμένα τα εξής: «έδωσαν δικαίωμα λόγου σε λεγεώνες ηλιθίων, οι οποίοι προηγουμένως δεν μιλούσαν παρά μόνο στα μπαρ μετά από ένα ποτήρι κρασί και δεν προκαλούσαν ζημιά στην κοινωνία. Τους κάναμε να σιωπήσουν αμέσως, ενώ σήμερα έχουν το ίδιο δικαίωμα λόγου με ένα Νόμπελ...»^[88]

Κατά την άποψη του γράφοντος, το διαδίκτυο δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως απειλή αλλά ως ευκαιρία. Προς αυτήν την κατεύθυνση πρέπει να προσανατολιστεί τόσο το δικαστήριο του Στρασβούργου όσο και κάθε εθνικός δικαστής, προσαρμόζοντας τη νομολογία του στις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το Ίντερνετ. Πρέπει να ανιχνευθούν νέα «σημεία ισορροπίας» ανάμεσα στα δικαιώματα και τις ελευθερίες που συγκρούονται, καθώς η ρύθμιση των ορίων ελέγχου της πληροφορίας από τους βασικούς «παίκτες» θα απομακρύνει τον κίνδυνο τυχόν παρερμηνειών, όπως συνέβη μετά την έκδοση της απόφασης στην υπόθεση Delfi. Το ΕΔΔΑ πρέπει να διατηρήσει την παράδοση που ξεκίνησε το 1978 με την υπόθεση Tyrer^[89] και να συνεχίσει να ερμηνεύει δυναμικά την Συνθήκη.

•••••

«...έδωσαν δικαίωμα λόγου σε λεγεώνες ηλιθίων, οι οποίοι προηγουμένως δεν μιλούσαν παρά μόνο στα μπαρ μετά από ένα ποτήρι κρασί και δεν προκαλούσαν ζημιά στην κοινωνία. Τους κάναμε να σιωπήσουν αμέσως, ενώ σήμερα έχουν το ίδιο δικαίωμα λόγου με ένα Νόμπελ»
Ουμπέρτο Έκο

^[86] Οπ.Υποσ.95 σελ. 373-377., ΠΠρΑθ 457/2016, Τρ.Εφ.Θεσ.2116/2020 Διαθέσιμη σε: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/prosvoli-prosopikotitas-apo-sholia-kai-anartiseis-se-omada-sto-facebook-kai-eythyni> Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 1/3/21.

^[87] ΑΠ 1427/2017

^[88] Αναφέρεται στο Slate.fr “Les Nouvelles technologies selon Umberto Eco, ce faux troll” <http://www.slate.fr/story/114411/nouvelles-technologies-umberto-eco-faux-troll>, τελευταία πρόσβαση στις 28/12/2020.

^[89] ΕΔΔΑ, Tyrer κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 25.04.1978, παρ. 31.